

Populační trendy

26/3/19

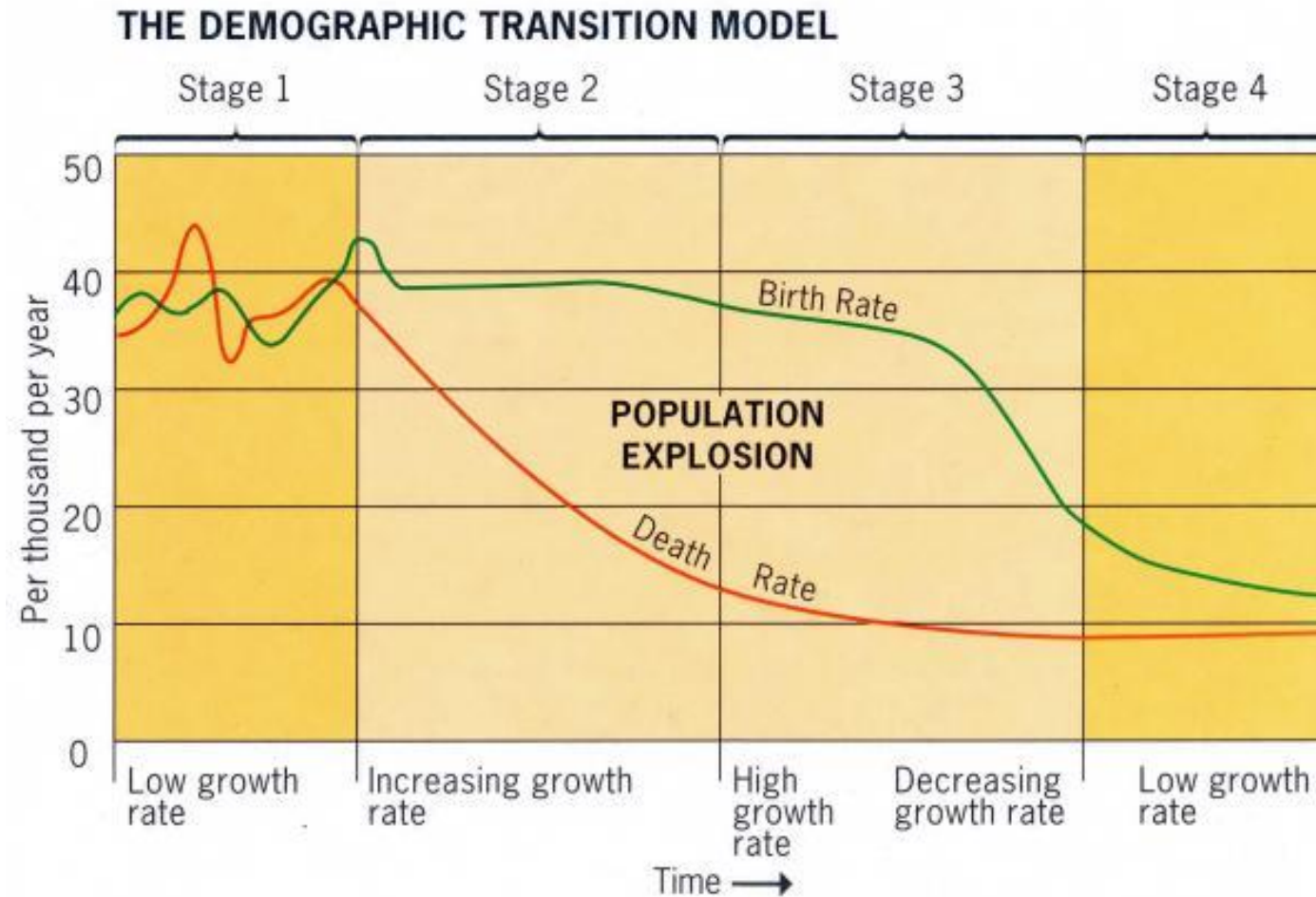
Laura Fónadová

Struktura

- Základní demografické trendy
- Vývoj na území současné ČR
- Rodina v průběhu modernizačního procesu
- Preference rodinné politiky

Grafický model

Model čtyřfázový:



Demografický přechod

- Demografická tranzice či demografická revoluce
- Označuje změny v demografické reprodukci spojené
 - s rychlým poklesem úmrtnosti
 - až postupným poklesem porodnosti (přechod porodnosti)
- Země před DP tedy mají nízký přirozený přírůstek, během něho obrovský a po něm opět nízký (až záporný)
- Zjednodušeně jde o přeměnu extenzivních forem reprodukce lidí ve formy intenzivní.
- Demografická revoluce \neq populační exploze!

Přirozený pohyb obyvatelstva

Nesouvisí s migrací!

→ **porodnost** – počet narozených na 1000 obyvatel/1 rok

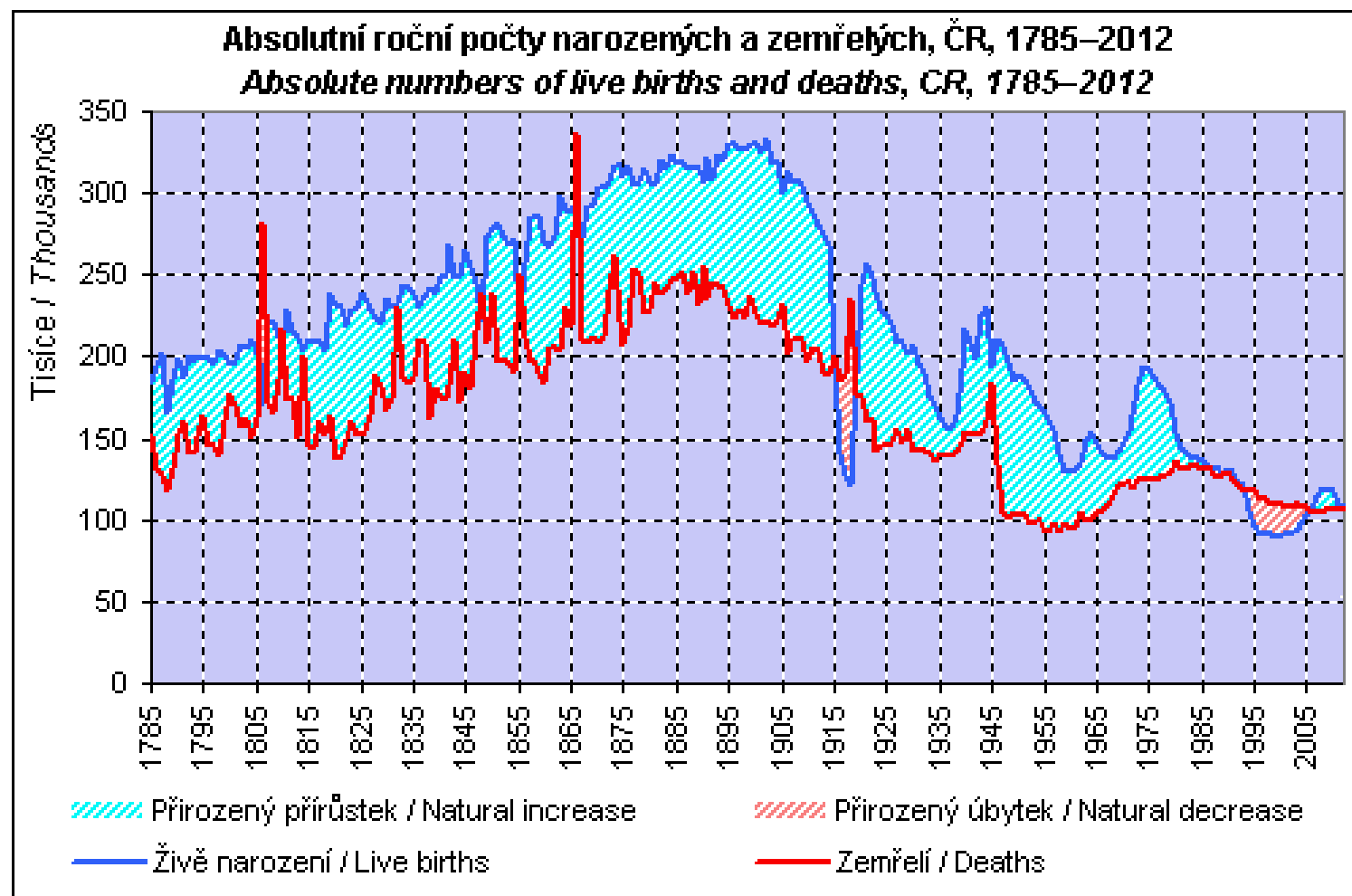
→ **úmrtnost** – počet zemřelých na 1000 obyvatel/1 rok
udáváme v promilích (‰), popřípadě v procentech (%).

Podle přirozeného pohybu obyvatelstva dělíme:

ek. chudé země – vysoký přirozený přírůstek (3%) –
státy stř. Afriky (Súdán, Alžírsko, Etiopie), Stř. a Jižní Ameriky,
Asie (Indie)

ek. bohaté země – (0,5 – 1%) – Evropa, Severní Amerika,
mírný přirozený přírůstek, popřípadě úbytek.

Dlouhodobý vývoj pohybu obyvatelstva v Českých zemích



Zdroj: ČSÚ

<http://www.czso.cz>

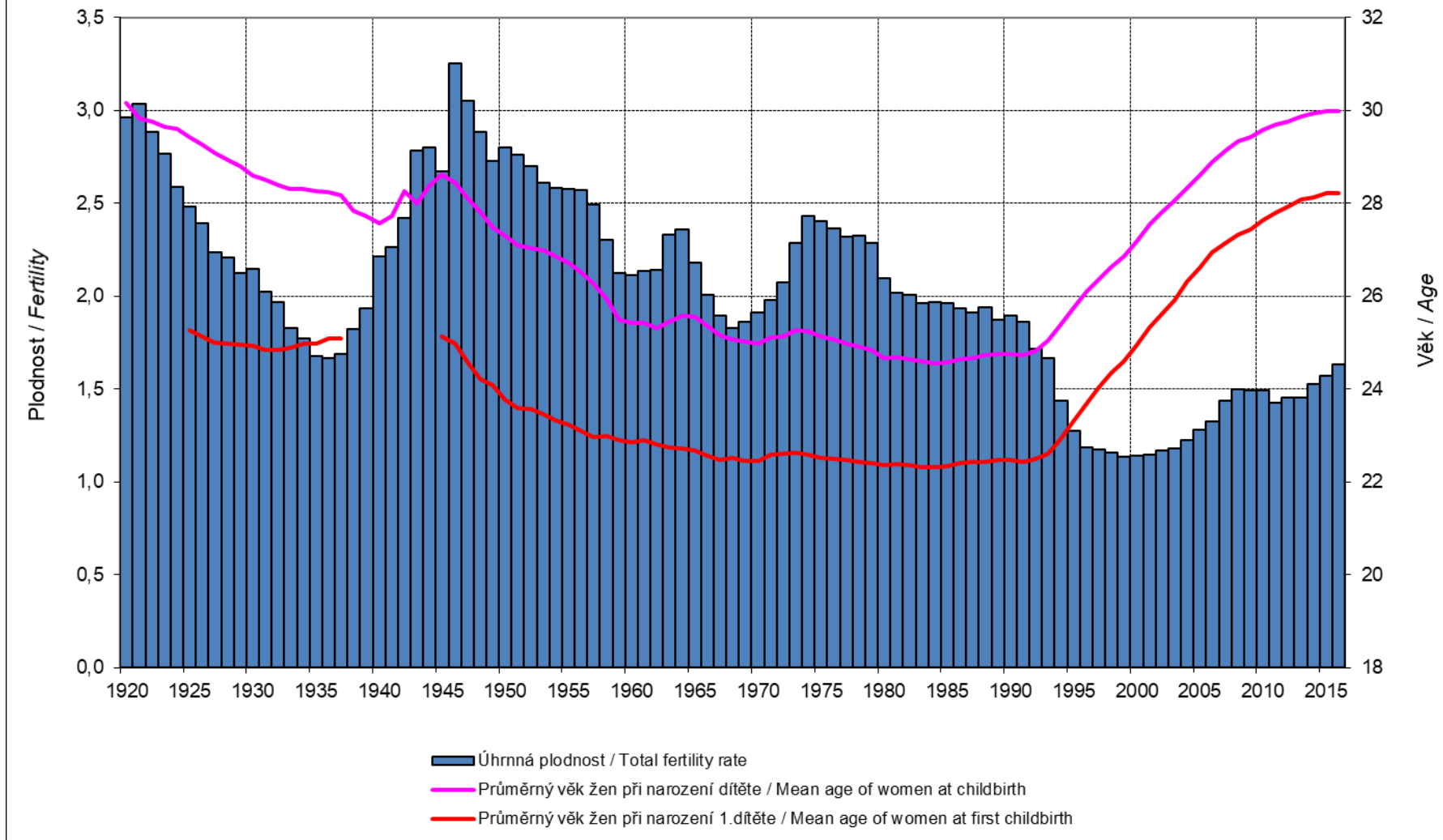
Vývoj pohybu obyvatelstva



Pramen: ČSÚ (www.czso.cz)

Úhrnná plodnost a průměrný věk matek, 1920–2016

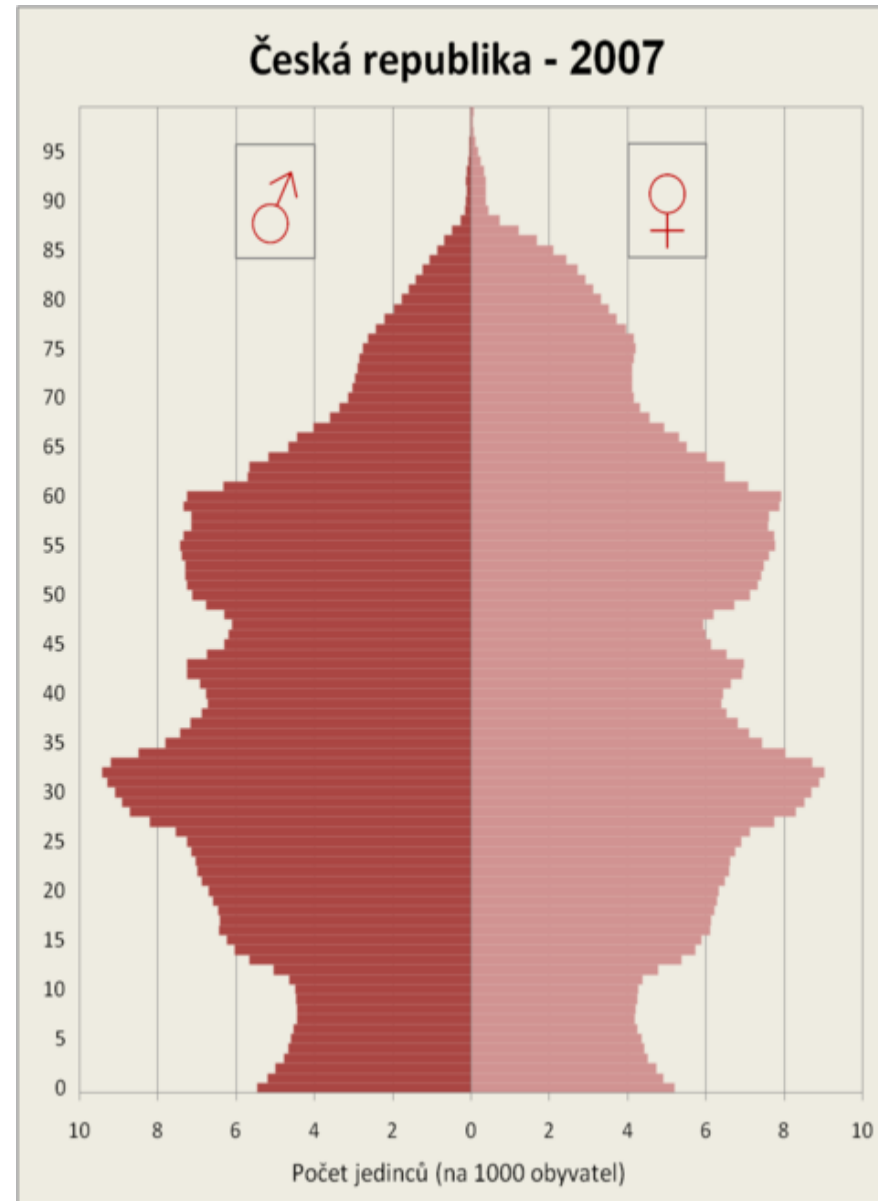
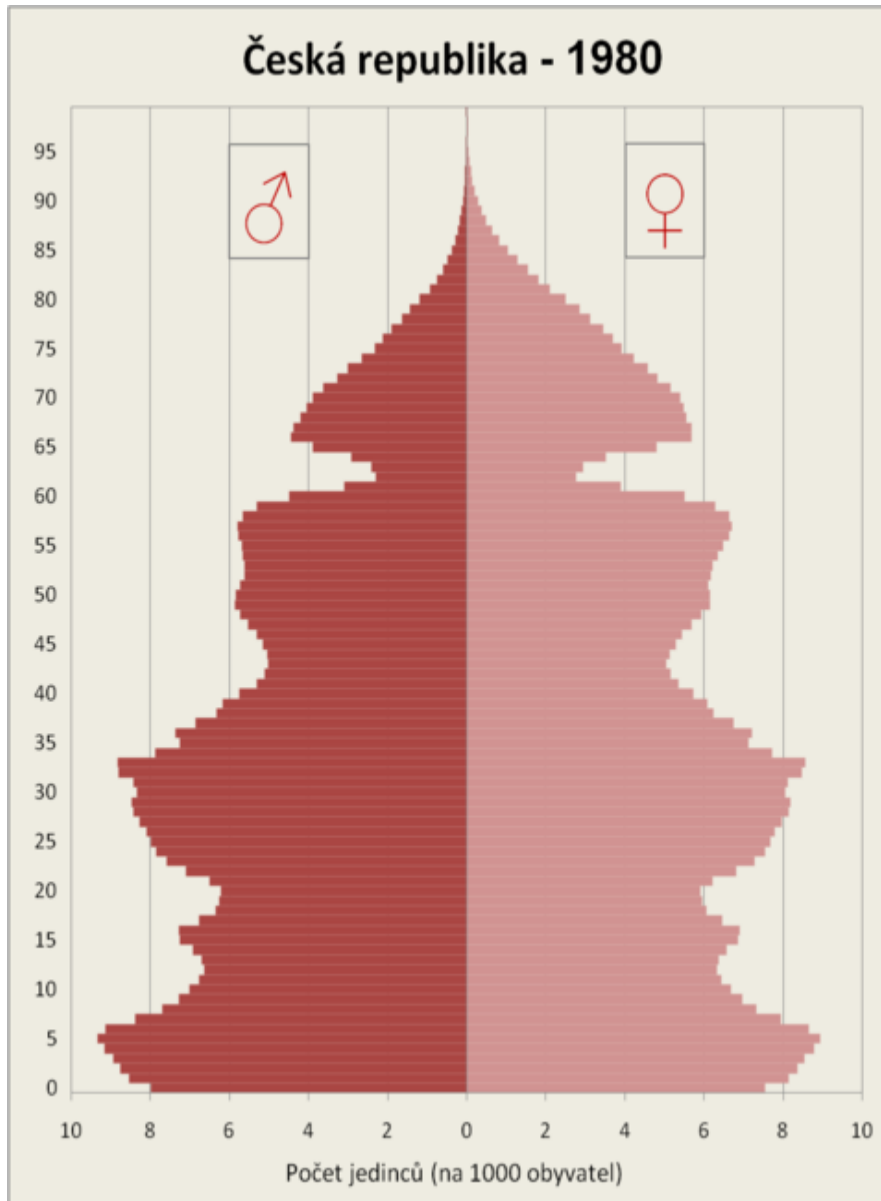
Total fertility rate and mean age of mothers, 1920–2016



Mechanický pohyb obyvatelstva – migrace

- *nucená* - dovoz otroků z Afriky (do Ameriky) v 18-19.st.
- *vyvolaná politickými rozpory* či z důvodu *environmentálních změn*
– např. Sýrie, afričtí uprchlíci...
- *ekonomicky motivovaná* – stěhování se za prací – z JV Evr. do Z Evr.
- *dobrovolná* – *do tradičních imigrantských zemí* – Kanada, USA, Austrálie

migrace – vnitřní – vnitrostátní – uvnitř státu - z venkova do měst, denní migrace do školy, zaměstnání.
- z měst na venkov – za lepším životním prostředím
– vnější – migrace mezi státy



Pro animovaný strom ČSÚ viz:

<https://www.czso.cz/staticke/animgraf/cz/index.html?lang=cz>

Ukazatel	2001	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Zivě narození	90 715	105 831	114 632	119 570	118 348	117 153	108 673
Zemřelí	107 755	104 441	104 636	104 948	107 421	106 844	106 848
z toho do 1 roku věku	360	352	360	338	341	313	298
Sňatky	52 374	52 860	57 157	52 457	47 862	46 746	45 137
Rozvody	31 586	31 415	31 129	31 300	29 133	30 783	28 113
Potraty	45 057	39 959	40 917	41 446	40 528	39 273	38 864
z toho interrupce	32 528	25 352	25 414	25 760	24 636	23 998	24 055
Přistěhovalí	12 918	68 183	104 445	77 817	39 973	30 515	22 590
Vystěhovalí	21 469	33 463	20 500	6 027	11 629	14 867	5 701
Přirozený přírůstek	-17 040	1 390	9 996	14 622	10 927	10 309	1 825
Přírůstek stěhováním	-8 551	34 720	83 945	71 790	28 344	15 648	16 889
Celkový přírůstek	-25 591	36 110	93 941	86 412	39 271	25 957	18 714
Střední stav obyv. (v tis.)	10 224,2	10 266,6	10 322,7	10 429,7	10 491,5	10 517,2	10 496,7

Ukazatel	2001	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Tab. prvosňatečnost muži (%)	66,0	62,9	64,5	59,6	56,1	54,9	53,5
ženy (%)	72,5	69,7	71,1	66,1	62,7	61,6	61,0
Průměrný věk při 1. sňatku - muži	29,3	31,0	31,2	31,4	32,0	32,2	32,2
ženy	26,9	28,4	28,6	28,8	29,2	29,4	26,6
Uhmá rozv. (%)	44,7	48,7	48,7	49,6	46,8	50,0	46,2
Průměrná délka manž. při rozvodu	11,3	12,0	12,3	12,3	12,5	12,7	12,9
Uhmá plodnost	1,15	1,33	1,44	1,50	1,49	1,49	1,43
Průměrný věk matek Průměrný věk matek při 1. porodu	27,5	28,9	29,1	29,3	29,4	29,6	29,7
Podíl živě nar. mimo manželství (%)	23,5	33,3	34,5	36,3	38,8	40,3	41,8
Uhmá potratovost	0,60	0,53	0,54	0,54	0,53	0,51	0,52
Uhmá indukovaná potratovost	0,44	0,34	0,34	0,34	0,33	0,32	0,32
Naděje dožiti při narození - muži	72,1	73,4	73,7	74,0	74,2	74,4	74,7
ženy	78,4	79,7	79,9	80,1	80,1	80,6	80,7
Kojenecká úmrtnost (%)	4,0	3,3	3,1	2,8	2,9	2,7	2,7

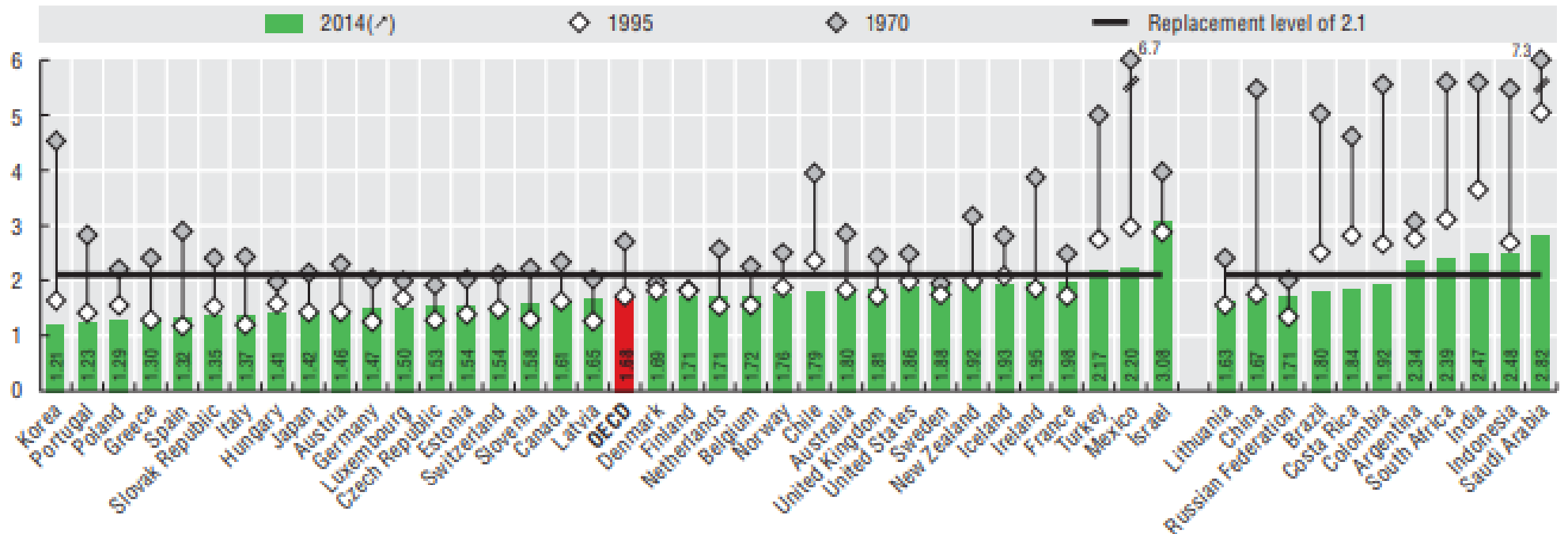
Pro zobrazení informací
o sňatečnosti:

<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatecnost>

Úhrnná plodnost v Evropě

3.4. Fertility rates across the OECD are typically below replacement level

Number of children per woman aged 15 to 49, in 1970, 1995 and 2014 (or nearest year)



StatLink <http://dx.doi.org/10.1787/8888933405149>

Povaha změn rodiny od tradiční k moderní společnosti

- Po staletí byla rodina (v křesťanském kulturním okruhu) institucionalizovanou legitimizací biologické reprodukce.

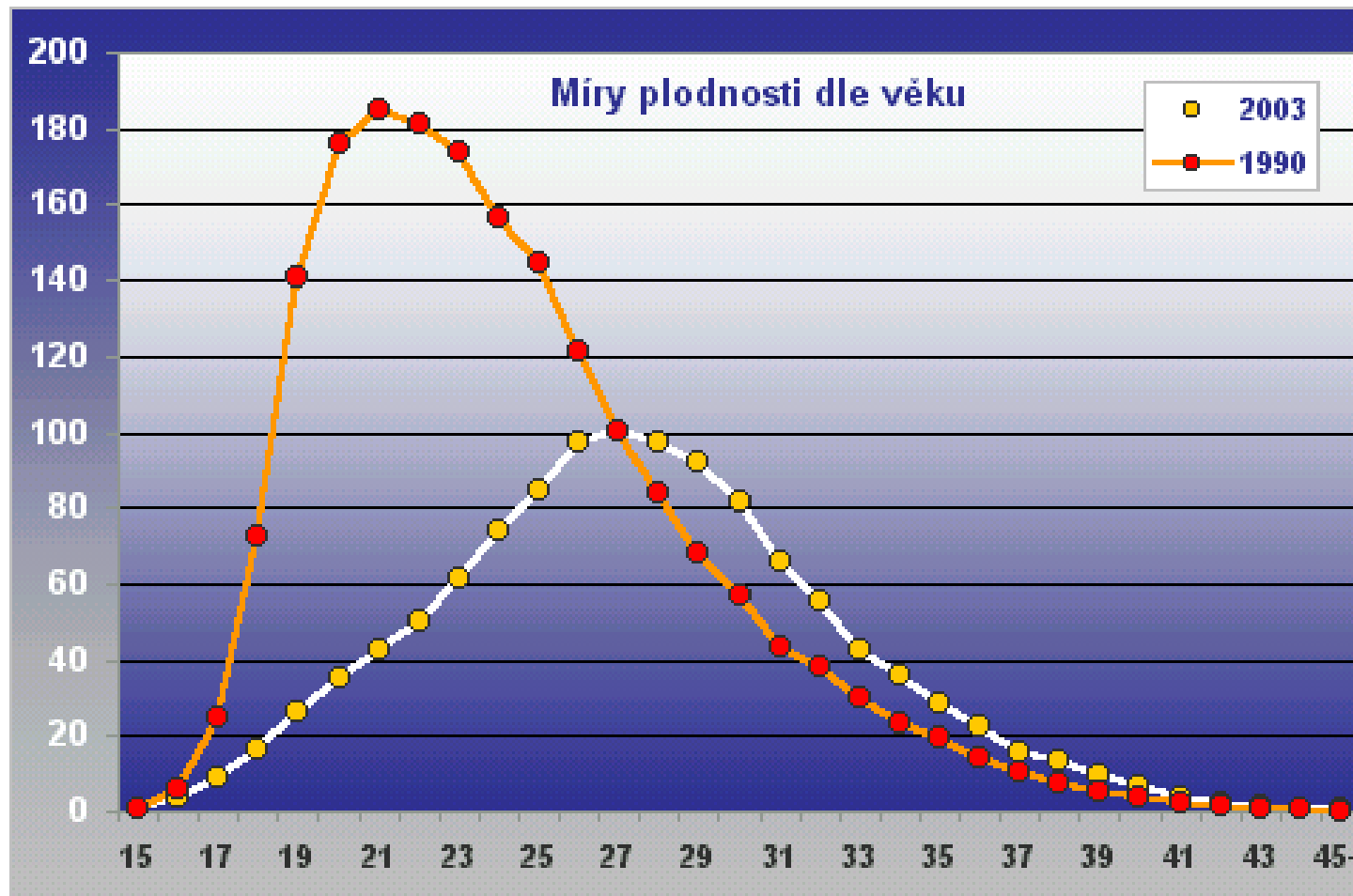
Od počátků 70-tých let prudce stoupá počet nemanželských dětí.

- Tradiční rodina přispívala ke stabilitě společnosti. Tato role rodiny je oslabena.
- Rodinu nahradily formální organizace.
- Párová monogamická rodina → pluralita forem rodinného života.

Postoje k dělbě rolí v rodině v Evropě I

- Ačkoliv patří evropské společnosti do stejného kulturního okruhu, přes řadu společných trendů, které je zasahují, se postoje k rozdělení rolí v rodině v evropských zemích diferencují.
- Rozdíly mezi jednotlivými evropskými státy souvisí s odlišným sociálně-ekonomickým a kulturním kontextem jednotlivých evropských zemí
- Země Evropy se liší mírou integrace žen do pracovního trhu a celkovým charakterem sociální a rodinné politiky.
- Důležitým faktorem, který ovlivňuje postoje k zaměstnání ženy a vnímání možností kombinace rodinných a pracovních odpovědností, je dostupnost institucí péče o děti (Alwin – Braun – Scott 1992 dle Chaloupková, Šalamounová 2004)

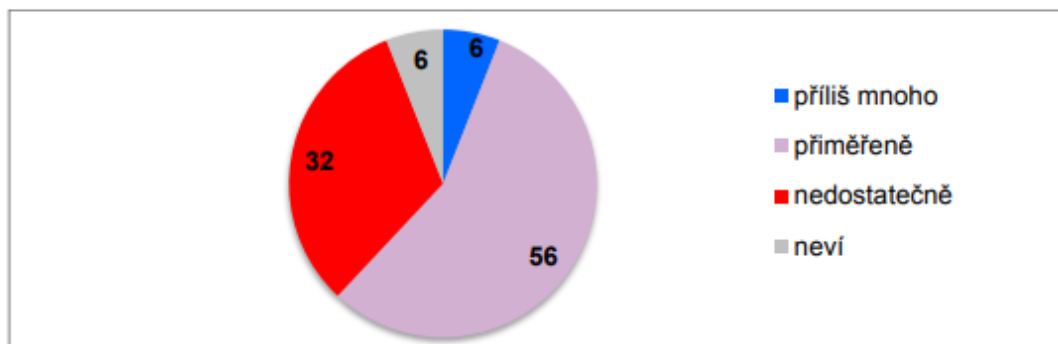
Vývoj měř plodnosti podle věku, srovnání rok 1990 a 2003



Dostupné na http://www.demografie.info/?cz_porodnostukazatele

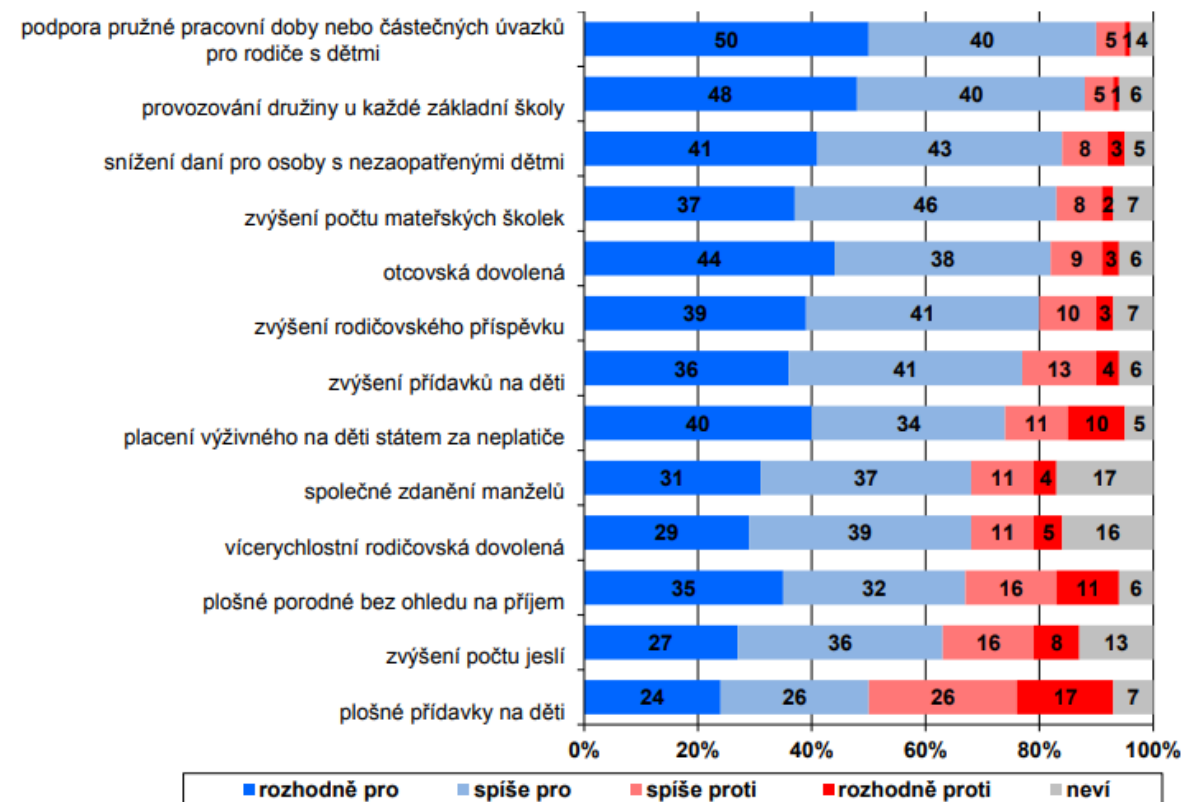
Názory veřejnosti k rodinné politice – únor 2019

Graf 1: Jak se vláda stará o sociální situaci rodin s dětmi (v %)¹



Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost 2. – 13. 2. 2019, 1064 dotázaných ve věku od 15 let, osobní rozhovor.

Graf 3: Názory na uplatňování či zavádění konkrétních opatření státu v rodinné politice (v %)²



Pozn.: Položky seřazeny sestupně podle součtu odpovědí „rozhodně pro“ a „spíše pro“.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost 2. – 13. 2. 2019, 1064 dotázaných ve věku od 15 let, osobní rozhovor.

Instituty mapující téma rodinného a reprodukčního chování

- OECD (2019), **Society at a Glance 2019: OECD Social Indicators**, OECD Publishing, Paris.
- **International Social Survey Programme (ISSP)**

Odkaz: <http://www.issp.org/>

(Zejména modul *Family and Changing Gender Roles*)

- **Ústav populačních studií (UPS)** při Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity.
<https://ups.fss.muni.cz/#vyzkum>

Literatura

- Hamplová, Dana a Tomáš Katrňák (2018). *Na vzdělání záleží: jak vzdělanostní rozdíly ovlivňují osudy lidí v české společnosti.* (Kapitoly 5, 6, 7) Brno: CDK.
- Možný, I. (2008). *Rodina a společnost.* Praha: SLON.
- Možný, I. (1999). *Sociologie rodiny.* Praha: SLON.
- Rabušic, L. (2001). *Kde ty všechny děti jsou?* Praha: SLON.